

УДК 378

Попова Л.І.

Національний технічний університет України «Київський політехнічний
інститут ім. І. Сікорського»

ІНОЗЕМНІ МОВИ В ОСВІТІ ДОРΟΣЛИХ

Анотація. У статті йдеться про проблеми вивчення іноземних мов в системі освіти дорослих. Аналізуються тенденції в цій області. Розглядається досвід вивчення іноземних мов дорослими. Вказано на необхідність зміни підходів до освіти дорослих. Визначені подальші напрямки удосконалення підходів до вивчення іноземних мов в системі освіти дорослих.

Ключові слова: іноземні мови; дорослі; освіта; досвід; тенденція; методи.

Попова Л.И.

Национальный технический университет Украины «Киевский
политехнический институт им. И. Сикорского»

Иностранные языки в образовании взрослых

Аннотация. В статье идет речь о проблемах изучения иностранных языков в системе образования взрослых. Анализируются тенденции в этой области. Рассматривается опыт изучения иностранных языков взрослыми. Указано на необходимость изменения подходов к образованию взрослых. Определены дальнейшие направления усовершенствования подходов к изучению иностранных языков в системе образования взрослых.

Ключевые слова: иностранные языки; взрослые; образование; опыт; тенденция; методы.

Popova L.I.

National Technical University of Ukraine “Kiev Polytechnic Institute”

Foreign languages in adult’s education

Abstract. The article deals with the problems of foreign language study as an element of adult’s education. Trends in the foreign language study are analyzed. The experience of language study for adults is considered. It is indicated on the necessity

of changes in adult's education. It should be carried out taking into account individual peculiarities of students.

Keywords: foreign language; adults; education; experience; tendency; methods.

Постановка проблеми. Вища освіта все частіше розглядається як ступінь або основа для подальшого професійного розвитку випускника. Тому усе більше значення набуває освіта дорослих, освіта упродовж життя. Під такою освітою розуміються вже не лише епізодичні випадки доучування, перенавчання або оновлення знань дорослих.

Освіту дорослих бачать як прогресуючий рух в особистому розвитку [4]. Тим більше, як правило, первинні посади випускників вищих навчальних закладів не забезпечують достатньою мірою задоволення потреб працівника і його сім'ї. Виникнення різноманітних можливостей особистого професійного розвитку мотивує фахівця отримувати нові знання і навички, удосконалювати наявні, адаптувати їх до існуючих умов праці і до перспективних можливостей. Випускник вищої школи може реалізовувати себе і як державний службовець, і як найманий працівник, і як особа вільної професії, і як підприємець. При цьому в різноманітних навчальних закладах післядипломної освіти і самостійно він може здобувати відповідні знання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом з'явилась значна кількість публікацій, пов'язаних з проблемами освіти дорослих. Спостерігається тенденція розглядати освіту дорослих не просто як деякі окремі заходи, спрямовані на вдосконалення окремих якостей дорослих людей, а як систему, яка охоплює велику кількість аспектів розвитку людини. Освіта дорослих все частіше розглядається як освіта впродовж життя [4; 5; 6; 7]. Окремі дослідники розглядають в своїх роботах проблеми розвитку дорослої людини з урахуванням основних проблем розвитку суспільства. Досліджуються особливості духовного та фізичного розвитку людини, роль мистецтва у професійному становленні фахівця, формування комплексу знань про здоров'я людини [2; 4; 5]. Об'єктом досліджень є традиційна стандартизована освіта та

різні форми неформальної освіти дорослих (творчі і навчальні об'єднання, громадські організації освітнього спрямування, індивідуальні і групові можливості вдосконалення) [наприклад, 6; 7]. Значна частина досліджень присвячена ролі нових інформаційних технологій в освіті дорослих [4; 5].

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Однією з проблем освіти дорослих є мовна підготовка. Зростає потреба у досконалому володінні іноземною мовою, зокрема для вільного спілкування в умовах професійної діяльності. Дорослі часто висловлюють побажання вдосконалити навички читання іноземною мовою, що пов'язано з розширенням доступу до іншомовних письмових джерел інформації. Також виникає потреба літературно досконало створювати тексти іноземною мовою. Все це можливо в освіті дорослих.

Тому **метою даної статі** є дослідження особливостей освіти дорослих з точки зору вивчення іноземних мов з урахуванням психологічних та соціальних особливостей дорослих людей.

Викладення основного матеріалу. Не завжди кожен дорослий учень може достатньою мірою опанувати іноземну мову. Це може бути пов'язано з недостатньою кількістю часу, яку зайнята доросла людина могла б приділити заняттям. Відомо, що вивчення іноземної мови вимагає значних витрат часу і зусиль [1]. Іншою причиною часто є те, що використовувані при навчанні учбові матеріали і методи не відповідають особливостям сприйняття і засвоєння, властивим дорослим.

Багато що залежить також від відповідності цілей вивчення іноземних мов і наявних можливостей дорослого. Цілі вивчення іноземної мови дорослими можуть бути різні: від заучування необхідних фраз розмовної мови перед поїздкою в іншу країну до прагнення повністю опанувати мову, щоб повноцінно спілкуватися, читати, на слух знайомитися з різноманітними джерелами інформації на іноземних мовах, а хтось навіть ставить перед собою мету навчитися складати письмові тексти різного призначення, створювати придатні для публікації статті і книги на іноземній мові.

Люди, що мають перед собою великі і різнобічні цілі, бачать у вивченні мови (або навіть декількох мов) значне розширення своїх можливостей в професійній діяльності і в особистому житті. Вони зацікавлені у вивченні різноманітних аспектів іноземної мови. Разом з об'єктивними причинами на можливості вивчення іноземних мов впливають уявлення про вивчення мов, що склалися в сучасному інформаційному суспільстві. Тенденції в цій області дискутуються в науковій і популярній літературі [напр., 2; 5].

Наприклад, О. Д. Мешков визначає і описує наступні тенденції, "які останнім часом набули значного поширення ... як в середовищі викладачів і методистів, так і в середовищі тих, хто вивчає іноземну мову" [2, с. 6]. Це: 1) посилення прагматизації з супутньою спеціалізацією навчання; 2) прагнення прискорити, полегшити і зробити приємнішим процес навчання; 3) посилення опори на емоційні і психологічні аспекти навчання; 4) і так звані, "рецептурні" аспекти в навчанні [2, с. 7]. О. Д. Мешков, не заперечуючи повністю зазначені тенденції, застерігає від надмірного захоплення ними, а також від уявлення про названі підходи як про універсальний і всесильний засіб для вивчення мови.

Безперечно, у сучасному світі сталися значні зміни в умовах вивчення іноземної мови. Можна розглядати загальноосвітнє значення мов, згадавши висловлювання видатного мовознавця Л. В. Щерби : "Завдання усвідомити і сформулювати . загальноосвітнє значення мов ... є однією з основних проблем світової педагогіки" [2]. Загальноосвітнє значення іноземна мова має, переважно, в середніх і вищих навчальних закладах, на спеціальностях, в яких для вирішення теоретичних і практичних завдань не потрібно застосування іноземної мови (за винятком окремих випадків, наприклад, робота в інших країнах).

Велика кількість інформації на рідній мові (особливо для поширених в світі мов) знижує мотивацію вивчення іноземної мови, оскільки у багатьох випадках можна знайти достатню для вирішення теоретичних і практичних завдань кількість інформації на рідній мові. Цьому сприяє і збільшення кількості перекладів іноземних видань. Але таке зниження мотивації

характерне частіше для випадків пасивного застосування мови (читання із словником, переклад з іноземної мови). В той же час велика кількість інформації на одній мові є значною проблемою для представників інших мов, а також для осіб, зацікавлених в передачі необхідної інформації, наявної на одній мові, представникам інших мов. Це відбувається тому, що величезна кількість інформації залишається неперекладеною, оскільки з такої кількості можуть бути перекладені і в майбутньому опубліковані далеко не усі тексти. Авторам же або власникам авторських прав текстів на їх рідній мові слід в таких ситуаціях діяти активніше. Якщо вони зацікавлені, щоб представники інших мов ознайомилися з їх текстами (чи з інформацією про їх тексти), їм вже не слід чекати, коли ці тексти оберуть для перекладу з величезних масивів інформації. Замість цього повинно домінувати прагнення самим (за своєю ініціативою) перекласти ці тексти на іноземну мову або ж дати усну або письмову інформацію про них для представників інших мов. Це мотивує активне оволодіння письмовою і усною мовою (усне та письмове мовлення) на іноземній мові, як для перекладачів, так і для інших фахівців.

Розглядаючи тенденції, які впливають на вивчення іноземних мов у сучасному світі, можна також зазначити, що вони виникли не випадково, і не лише із-за неправильних (чи неоптимальних) уявлень методистів і викладачів про вивчення іноземних мов. Звичайно, один і той же метод може бути більш-менш ефективним для різних людей. Більш обдаровані до вивчення мов можуть освоїти мову швидше і ефективніше. Прагнення до всебічного глибокого володіння мовою, що дозволяє вирішувати велике коло комунікативних завдань, передавати щонайтонші відтінки думки в відповідності з нормою і стилем, вимагає різноманітних методів і підходів. Але не кожен і не в кожній життєвій і професійній ситуації потребує такого володіння мовою і має для цього досить можливостей. Діяльність, пов'язана з відвідуванням багатьох країн і контакти з представниками багатьох мов вимагають також знання багатьох мов, хоча іноді тільки на короткий час - для короткострокових поїздок і для вирішення окремих завдань. Тому і виникають методи (прийоми) для вивчення

мови тільки в тих межах, які потрібні для вирішення конкретних вузьких комунікативних завдань. Це є однією з причин виникнення тенденції прагматизації у вивченні іноземних мов.

Інтерес нині представляє і досвід людей, що успішно освоїли одну або декілька іноземних мов (часто, будучи вже дорослими і знаходячись в неоптимальних умовах), які вміло застосовують їх в практичній діяльності. Гідним уваги бачиться досвід вивчення іноземних мов угорської лінгвістики, перекладачки і поліглота Като Ломб, викладений в її книзі "Як я вивчаю мови", виданою в перекладі російською мовою у видавництві "Прогрес" (Москва) в 1978 році [1]. Не дивлячись на те, що досвід, що розглядається в книзі, здобутий декілька десятиліть тому, коли ще не було сучасних методик вивчення іноземних мов і сучасних наукових уявлень про розумову діяльність людини, а також різноманітних технічних засобів на основі інформаційних технологій, узагальнений досвід відомої лінгвістики є цікавим і актуальним. Те, що вона досягла в складних умовах обмеженої інформації і часто за відсутності мовного середовища, а також при недосконалих технічних засобах навчання, в сучасних, сприятливіших умовах може допомогти дорослій людині освоїти іноземну мову на необхідному йому рівні (чи хоч би на рівні, що дозволяє вирішувати окремі комунікативні завдання).

Цікавими бачаться багато положень, сформульованих угорською лінгвісткою на основі власного досвіду. Наведемо деякі з них: "Мозок дорослої людини чинить опір, коли повторюється те, що він чує (на відміну від мозку дитини)". Тому в процесі повторення з метою вивчення іноземної мови дорослій людині необхідно докладати значні зусилля [1, с. 51]. Часу, який доросла людина зазвичай витрачає на вивчення іноземної мови, зазвичай недостатньо для набуття ґрунтовних і стійких знань [1, с. 53]. Като Ломб рекомендує як мінімум 10-12 годин активних занять іноземною мовою на тиждень. За її словами : "Час, витрачений на вивчення, буде марним, якщо не досягти певної щільності занять на тиждень, і ще краще - на день". У випадку нестачі часу рекомендується "підключати вивчення мови до роботи, відпочинку

або розваги" [1, с. 53]. Като Ломб влучно помічає, наводячи слова дослідника І. Талаші із статті "Викладання іноземних мов" [1, с. 180], що доросла освічена людина, що говорить на іноземній мові, "тяжко переживає напруження, яке виникає всякий раз між рівнем його духовної розвиненості і обмеженістю його можливості висловити цей рівень на іноземній мові". Ствердження Като Ломб, що професійні знання дорослого - "ключ, яким відчиняються ворота іноземної мови", означає рекомендацію дорослим учням працювати з текстами, близько пов'язаними тематично з їх роботою, професією. У таких випадках професійні знання дозволяють відчувати значення іноземних слів і термінів, взаємозв'язок слів в тексті, оскільки тема близька дорослому за його професійною діяльністю [1, с. 58]. Велика увага приділяється також ролі читання при вивченні іноземної мови [1, с. 59]. Цікавим є також твердження про значення граматики: "Без знання граматики людина може навчитися говорити тільки на рідній мові (але тільки навчитися говорити: писати без граматики не навчитися!)" [1, с. 65]. Вивчення граматики як зведення "законів, що управляють мовними явищами" (Л. В. Щерба) необхідно не лише для оволодіння усіма аспектами мови, але має і велике загальноосвітнє значення. "ГраMATика - це система. Хто душею і серцем засвоїв граматику якої-небудь мови, хто пройшов виучку граматики, той підготовлений до систематизації в усіх галузях знань, які потребують системи. Останнє відноситься, наприклад, і до органічної хімії", - зазначає Като Ломб, яка має окрім мовних знань і диплом природничого факультету університету [1, с. 13]. Слід додати, що уміння систематизувати знання набуває ще більшого значення в сучасну епоху, коли людину оточує величезна кількість різноманітної інформації.

Висновки і перспективи подальшого розвитку. Збереження високого професійного статусу на сьогодні вимагає постійного зростання професіоналізму, набуття якісних знань в широкій професійній області. Знання іноземних мов забезпечує доступ до професійної інформації, дозволяє зберегти професіоналізм дорослої людини. Перспективним для подальших досліджень може бути вивчення особливостей оптимізації читання іноземною мовою

дорослими учнями з урахуванням нових досягнень міждисциплінарних досліджень, а також вивчення особливостей створення письмових текстів іноземною мовою, як проблеми освіти впродовж життя.

Список літератури:

1. Ломб К. Как я изучаю языки/ К. Ломб. – М.: Прогресс, 1978. – 216 с.
2. Мешков О.Д. Английская мозаика: Книга для преподавателя, студента, лингвиста, переводчика/ О.Д. Мешков. – М.: Янус, 1996. – 176 с.
3. Попова Л.И. Изучение иностранных языков как элемент образования взрослых / Л.И. Попова // Вестник гуманитарного образования: научно-практический журнал. – М.: ООО ИНГН, 2014. – № 3 (41). – С. 28-30.
4. Сігаєва Л.Є. Розвиток освіти дорослих в Україні/ Л.Є. Сігаєва. – К.: «ЕКМО», 2010. – 420 с.
5. Сігаєва Л. Є., Гордієнко М.Г. Вміння й навички самостійної роботи у професійному становленні дорослої людини/ Л.Є. Сігаєва, М.Г. Гордієнко. – К.: «ЕКМО», 2007. – 167 с.
6. Шиліна Л. Проблеми підготовки фахівця до роботи з інформацією іноземною мовою в складних професійних ситуаціях/ Л. Шиліна // Поєднання інноваційних і традиційних технологій навчання української та іноземних мов як чинник забезпечення дієвості знань: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції/ Харківський торговельно – економічний ін-т КНТЕУ. – Харків, 2017. – с. 382-385.
7. Щірова О. Використання інноваційних технологій на основі традиційних методів при навчанні іноземної мови/ О. Щірова // Поєднання інноваційних і традиційних технологій навчання української та іноземних мов як чинник забезпечення дієвості знань: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції/ Харківський торговельно – економічний ін-т КНТЕУ. – Харків, 2017. – с. 385-386.